

RECENZJE

**Krzysztof Czubochoa – *Separatyzm etniczny w dobie praw człowieka – nowe wyzwanie dla państwa narodowego i społeczności międzynarodowej*,
Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, 315 s.**

Pomimo zaawansowanych procesów integracji ponadpaństwowej owocującej, w pierwszej dekadzie XXI w., umacnianiem się struktur Unii Europejskiej (UE), Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (ASEAN), Rady Współpracy Zatoki Perskiej (GCC), Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) lub Północnoamerykańskiego Układu Wolnego Handlu (NAFTA) świat nadal nie jest wolny od dążeń separatystycznych bazujących na XIX-wiecznej idei państwa narodowego.

Ten żywotny dla współczesnych stosunków międzynarodowych problem stał się przedmiotem analizy przeprowadzonej przez socjologa i filologa angielskiego, starszego wykładowcę w Zakładzie Nauk Społecznych na Wydziale Humanistycznym Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu. Wykształcenie autora oraz zainteresowania badawcze sprawiają, iż analiza ta ma charakter interdyscyplinarny socjologiczno-politologiczny.

Pierwszy rozdział opracowania jest poświęcony kwestiom terminologicznym. Autor prowadzi dyskusję z licznymi definicjami secesji, separatyzmu etnicznego, powstania i ruchów etnoterytorialnych, grup etnicznych, narodu, a także praw człowieka, obficie cytując zagraniczną literaturę przedmiotu. W dalszej części pierwszego rozdziału podsumowano dokonania badawcze w zakresie separatyzmu etnicznego oraz prawnej pozycji mniejszości narodowych. Autor koncentruje się na opracowaniach jurystycznych, politologicznych i socjologicznych, całkowicie pomijając, niestety, może niezbyt bogatą, tym niemniej ważną, literaturę polityczno-geograficzną. Szczegółowo odniesiono się natomiast do przyczyn secesji, próbując usystematyzować czynniki jej sprzyjające oraz wskazując na sekwencje takich czynników.

Prezentując założenia metodologiczne opracowania, autor zapowiada, iż „będzie się skupiał na socjologicznej koncepcji państwa”, co stoi w pewnej sprzeczności z treścią opracowania, gdzie ujęcie socjologiczne ustępuje podejściu prawnomiędzynarodowemu i politologicznemu.

W drugim rozdziale Krzysztof Czubochoa analizuje treść tej sfery kodyfikacji międzynarodowej, która dotyczy praw człowieka, wychodząc od normatywnej koncepcji tych praw, przywołuje podstawowe dokumenty prawnomiędzynarodowe.

dowe, stanowiące ramy tej kategorii prawnej. W dalszej części rozdziału zajmuje się kwestią ochrony mniejszości narodowych, opierając się na normatywach praw człowieka. Końcowa część omawianego rozdziału została poświęcona omawianej kwestii praw człowieka w ujęciu socjologicznym. Swe dociekania koncentruje szczególnie na kwestii regionalizmu, określonego jako „prawo do małej ojczyzny”, co ilustruje przykładami zaczerpniętymi z praktyki rosyjskiej i chińskiej, gdzie prawa te traktuje się nadzwyczaj przedmiotowo.

Rozdział trzeci prezentowanego opracowania poświęcono socjologicznym uwarunkowaniom separatyzmów etnicznych. Autor wychodzi od definicji etniczności, rasy i statusu mniejszościowego na gruncie socjologii, ponownie szeroko odwołując się do zachodniej literatury przedmiotu. Zaskakujący, w tym kontekście, jest brak odniesienia do znacznego na tym polu dorobku rodzimej nauki, w szczególności zaś do opracowania Floriana Znanieckiego *Współczesne narody* (1990). Wbrew tytułowi w rozdziale tym częściej cytowane są politologowie i prawnicy międzynarodowi, pojawia się też geograf – Andrzej Maryański, jako autor gospodarczych monografii ZSRR i Chin. Rozdział ten kończy przegląd regionalnych separatyzmów, mający charakter studium przypadków, ograniczony ponownie do obszaru byłego ZSRR (Północny Kaukaz), Chin (część zachodnia), Indii (wbrew tytułowi podrozdziału jedynie Kaszmir) i jakby na okrasę pewnej nowinki, a mianowicie Sudanu Południowego (konfliktu zrelacjonowanego jednak nadzwyczaj lakonicznie). Trzy strony poświęcił także autor na omówienie separatyzmów w Europie Zachodniej (Hiszpania i Wielka Brytania), aby pod koniec omawianego rozdziału ponownie w jego podsumowaniu skoncentrować się na wyraźnie preferowanej przestrzeni Chińskiej Republiki Ludowej i jej polityki antymniejszościowej.

Bardzo ciekawy jest czwarty rozdział książki zatytułowany *Dyskurs prawny i polityczny w odniesieniu do separatyzmu etnicznego*, w którym autor ponownie się przyznaje do odejścia od ujęcia socjologicznego na rzecz jurystycznego. Na wstępie zostają omówione zasadnicze akty z zakresu prawa międzynarodowego, traktujące o secesji terytorium oraz bolszewickiej zasadzie prawa narodów do samostanowienia, po drugiej wojnie światowej podniesionej do rangi zasad prawnomiędzynarodowych. Autor omawia te zagadnienia na tle praktyki organizacji międzynarodowych, takich jak ONZ, Unia Afrykańska (wcześniej Organizacja Jedności Afrykańskiej). Szczególną wartość mają jednak rozważana na temat progresywnego podejścia do zasady samostanowienia narodów, w którym przeciwstawia się formalnoprawną stronę zagadnienia i stronę moralną (sprawiedliwości społecznej). Autor słusznie wskazuje, że we współczesnej praktyce stosunków międzynarodowych prawny wymiar tej kwestii jest stawiany ponad innymi wartościami. W końcowej części omawianego rozdziału zaprezentowano praktykę polityki poszczególnych państw w kwestii secesji (na

przykładach rozpadu ZSRR, Jugosławii, Sudanu, Pakistanu oraz dążeń Kurdów, Tamilów na Cejlonie i niektórych ludów Indonezji), a także polityki Danii wobec jej części autonomicznych. W dalszej części autor zajmuje się kwestią secesji w doktrynie prawa międzynarodowego oraz dyskursem politycznym toczonym na temat nacjonalizmu i prawa do secesji.

Rozdział piąty dotyczy najwyższej fazy konfliktu separatystycznego przyjmującego formę wojny domowej. Autor rozpatruje zagadnienie zarówno z punktu widzenia polemologii, jak i teorii stosunków międzynarodowych i prawa międzynarodowego. Zajmuje się też kwestią interwencji zewnętrznej, w tym międzynarodowej w regionach dotkniętych secesją. Są to głównie rozważania teoretyczne na dość dużym poziomie uogólnienia, z rzadka tylko odwołujące się do konkretnych przypadków z praktyki stosunków międzynarodowych ostatnich kilku dekad. Dopiero na końcu tego rozdziału przywołano niektóre przypadki interwencji międzynarodowych w obronie secesji (Bangladesz, Cypr Północny, Kosowo, Kurdystan iracki, Sudan Południowy).

Kolejny, szósty rozdział omawianego opracowania jest poświęcony infiltracji ruchów separatystycznych przez międzynarodówkę terrorystyczną. Autor konsekwentnie wychodzi od definicji terroryzmu i terrorystów, rozróżniając terroryzm separatystyczny i terroryzm państwowy. W zakończeniu tej części omówiono prawnomiędzynarodowe aspekty walki ze światowym terroryzmem.

W ostatnim, siódmym rozdziale Krzysztof Czubochoa powraca do ujęcia socjologicznego, prezentując progresywne poglądy na separatyzm etniczny. Szczególnie wartościowe jest tu ukazanie relacji pomiędzy bezrefleksyjnym podejściem prawnym a relatywizmem zjawisk, do których się ono stosuje. W podrozdziale poświęconym postępowemu myśleniu w odniesieniu do praw człowieka w kontekście separatyzmu etnicznego, Autor prezentuje dylemat łamania praw człowieka i reakcji na nie w postaci dążeń separatystycznych, prezentując teorie polityczne i socjologiczne z tym dylematem związane. Na zakończenie rozdziału ukazano wpływ międzynarodowej opinii publicznej na rozwiązywanie konfliktów separatystycznych.

Książkę zamyka podsumowanie, w którym autor stwierdza, że jej celem było „przewartościowanie problematyki separatyzmu etnicznego w związku z ukształtowaniem się zasady poszanowania praw człowieka jako niekwestionowanej zasady prawa międzynarodowego i wewnątrzpaństwowego (szczególnie w okresie pozimnowojennym)”. Autor wskazuje na różnice kulturowe pomiędzy grupami etnicznymi jako przyczynę dążeń separatystycznych, a zatem ich socjologiczną proveniencję, przy której polityczne i prawne ujęcia tych przyczyn mają jakoby wtórny charakter. Podkreśla się także sprzeczność socjologicznej koncepcji separatyzmu etnicznego z ujęciem międzynarodowym i wewnątrzpaństwowym (a zatem formalnoprawnym). Socjologia, zdaniem autora,

prezentując szersze podejście do omawianego problemu, jest lepszym narzędziem rozwiązywania konfliktów separatystycznych o podłożu narodowym.

Prezentowana praca dra Krzysztofa Czubocha pt. *Separatyzm etniczny w dobie praw człowieka – nowe wyzwanie dla państwa narodowego i społeczności międzynarodowej* jest bez wątpienia godna polecenia czytelnikom, w szczególności studentom i pracownikom naukowym politologii, stosunków międzynarodowych, geografii politycznej i historii politycznej (dla socjologów wydaje się niestety marginesem ich zainteresowań). Zawarte w pracy tezy warto poddać głębokiej refleksji, co w szczególnym wymiarze należałoby zalecić politycznym decydomentom szczebla globalnego, a co niestety, z racji lokalności języka publikacji, wydaje się mało prawdopodobne do realizacji.

Marek Sobczyński
Katedra Geografii Politycznej
i Studiów Regionalnych WNG UŁ